

ერი მოგემართავს თხოვნით, გვაეცნოთ ისინი. სტალინის შესახებ საზოგადოებაში მეტად განსხვავებულა თეზისსმარისები არსებობს, რაც გამოწვეულია მისი პიროვნების მართლაც რთული და წინააღმდეგობრივი ხასიათით თუ თვისებებით. ამ რთლის საბოლოო შედეგებზე, რომელიც მან შეასრულა საქართველოს, რუსეთისა თუ

მთელი მსოფლიოს ისტორიაში, მუშავედეს ზაქეა, ჩვენ კი შესაძლებლად ვცანთუ: ზემოთაღებულიათვის მივეწოდებითა ამ უდადესი პიროვნების ნ. ბერძენიშვილისეული დახასიათება, რათა ვეუდა დაისტრუქებულ პირს შესაძლებლობა მიეცეს, თვით განსაჯოს ამ დახასიათების მართებულობა

ე. ხომარია-ბროსე

ნიკო ბერძენიშვილი

შეხვედრა სტალინთან**

ეს იყო 1945 წლის ოქტომბერში. დიდ-ომგადახდლი და გამარჯვებული ამხანაგი სტალინი შღვის პირას ისეეხებდა. ჩვენი წიგნი „საქართველოს ისტორია“ წაეკითხა ამხანაგ სტალინს და აეგოტრებთან შეხვედრა საჭიროდ დაუნახა.

14 ოქტომბერს ამხ. კ. ჩარკვიანმა/1 აწ განხვეწებული აკად. ხ. ჯანაშია და მე თვისთან გვიხმრო. ამხ. სტალინმა სთქვაო, - „თუ აგოტრები გვიმთარებენ, საქართველოს ისტორიის შესახებ რამოდენიმე შენიშვნა მაქვსო“, - თავისთან მივამაგეცათ, თუ სურვილი გაქვითო.

19 ოქტომბერს გავემგზავრეთ და ოცში უკვე ამხანაგ სტალინის სტუმრები ვიყავით. ჩვენი სტუმრობა სამ დღეს გრძელდებოდა. 23 ოქტომბერს უკან წამოვედი და ვიგეყვი სხვების სახელითაც, გეწყინდა, რომ ასეთი მასპინძელს ვეთხოვებოდი.

დაგვიერთული მოვდიოდით ამხ. სტალინის საჩქერებით - სახელმძღვანელო ამრებით საქართველოს ისტორიაზე, ქართულ კულტურაზე, ლიტერატურაზე, სალიტერატურო ენაზე, ქართველი ერის განვითარების პერსპექტივაზე.

რამდენი რამ ვისწაეღე ამ სამ დღეს, რამდენი შეწყნიერულა ცოდნა შეგვიძინა ამ გენიოსთან საუბარში. რა მარტივი და ცხადი ჩანდა ყოველი საკითხი ამ გატანისათვის, როგორის ხელოგებით ხსნის და ანაწევრებს ის რაგინდა საკითხის რთულ ხლა-

რის, როგორის ოსტატობით ჩასჭიდებდა იმას, რაც არსებითი და სახელმძღვანელო ჩანდა:

ამხანაგმა სტალინმა საქართველოს ისტორიის არაერთი ძირითადი საკითხი დასვა სასაუბროდ და თითოეულის შესახებ სახელმძღვანელო პრინციპული მოსაზრებანი გამრთქვა. თავის ყოველ დებულებას ამხ. სტალინი გენიალური სიმსახლით დასაბუთებულს იძლეოდა სტალინით ყოველი მოსაზრება დოკუმენტირებული უნდა იყოს და „მე გგონია“ - საბუთი, უსარგებლო ლაყბინა და ჩვენი ამოცანა ამ დასაბუთებათა შესაფერი სიღრმით და ხისწორით ვეგებათვისებამში იყო.

ეკრძოდ, ჩვენმ საუბრის საგანი ამხანაგ სტალინთან იყო:

ქართველთა წარმოშობისა და მათი მონათესაობის საკითხი ძველი აღმოსავლეთის კულტურულ ხალხებთან;

საქართველოს ფეოდალური მონარქიის ხასიათის საკითხი, ეკრძოდ, საუბარი შეეხო, მახსოვს, დავით აღმაშენებელს;

საქართველო გვიანფეოდალურ ხანაში, ანუ ქართველთა ბრძოლა დაბალი კულტურის ხალხთა /ოსმალურ-ყიმილიბამურ/ გარემოცვასთან;

ურეკლეს ბრძოლა საქართველოს გადარჩებისათვის და თავადების როლი სახელმწიფოგენირობის დაქემაში;

ქართული საზოგადოებრიობის წარმოქმნა-ჩამოყალიბების საკითხი ქარიშხის წი-

* ხელნაწერთა ინსტიტუტი, ნ. ბერძენიშვილის პირადი საბრჭუო ფონდი, № 1678 ავტოგრაფი, დღედანი, უნქრით ნაწერი, თაბახის ურუყელზე. იგივე ტექსტი მასქანამე ნაბეჭდი, პარი, თაგში ავტორის ხელით აქწნა:

“3 екс. списано”. პოლოში უმის თარიღი 19-12 და ხელწერა „ნ. ბ.“. აქვეა ამავე ტექსტის მეუი ვარიანტიც. ავტოგრაფი, მდირე მომის ურუყელზე ნაწერი. ტექსტის ხისწორები ავტორისავე ხელით. სულ 5 ურუყელი.

** შემოაღნიშნული მასალა დაცულია საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ე. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტის ნ. ბერძენიშვილის პირად საბრჭუო ფონდში. ყოველ მათგანს ერთვის შესაბამისი არქივგრაფიული აღწერილობა, პუბლიკაციის ბოლოს კი კომენტარები. ტექსტები ქაეწრდება დღედანიან მაქსიმალური სიბეღითი. დაცულია ავტორისეული პუნქტუაცია, ხაზგასმა და პირობითი ნიშნები.

ნაბლმდე ბრძოლის პირობებში. საქართველოს თუ მსოფლიო ისტორიის სხვა მრავალი საკითხის შესახებაც მოგვაწოდა ჩვენ ამ უბაღლო შეხვედრაში სახელმძღვანელო ამრები და, უნდა მოგახსენოთ, რომ მე სრულიად არ მიკვირდა, თუ სად და როგორ მოიყალბა ამხანაგმა სტალინმა ამ საქეიძლეო საკითხისათვის, - როდესაც პირისპირ ეუყურებდი ადამიანს, რომელსაც მსოფლიოს განთავისუფლების განუზომელი გმირთი ამირანის ბეჭეუბით ავიდნა და უმრტიკი უნერგითი აღსაფხვს, ამაყად მიჰქონდა ის კაცობრიობის ბედნიერების მწვერვალისაკენ.

(1945) 19/12. 6. ბ.

სტუმრად ამხანაგ სტალინთან სოჩაში. 1945. 10. 20-23 *

14.10. ამხ. კანდიდთან. „თუ ავტორები განიარაღებენ, რამოდენიმე შენიშვნა მაქვს „საქართველოს ისტორიისათვის“. ვიხმობთ, თუ სურვილი გაქვითო. მჯეროდა და არ მჯეროდა.

19.10. გამგზავრების დათქმული დღე. „ელეთ-მელეთები“ მომდის. არავის უზმიარებ, რომ აღარ მოეწყოს ჩვენი სტუმრობა, ხომ მიკეხარობდა ჩამომკრთიშედა. პირი გავითქევა: ქეთისის ბარათისთვის დღეს უნდა დაეყწრო, მიგვაღვინეს სიმონ და მე-

19.10. საღვურზე. წინამძღვრივილი სტეგოსკიპით... ამხ. კანდიდიც მოვიდა. ექსპრეხი თბილისი-სოჩა. ამხ. კანდილის გაქტიანი უბრალოება-გულითადობა ჩემს დღეღვას ანეღვებს... მაიმეღვებს ამხ. კანდილისეული დახასიათება: ჩვენი მახინძლის „ეპიკური უბრალოება“... (თუმცა ეს მაიმეღვებელი ფორმულა ამხ. სტალინის შესახვედრად რამოდენადმე სახიფათოა. ის არაა სრული და სტალინის ხილვის ბედნიერს უნდა გთთვალისწინებული შექონდეს: გენიოსის ეპიური

უბრალოების მოზიარება - მოხაწილობა, ასეთი ახსაშლის წვერობა ძხელია: უბრალოება ფორმად და გენიოსი აქვე ბასრი ხმალივით ეკვის.../

დაკვირვებელი, ნიჭიერი, საქმიანი კანდიდი გვესაუბრება მუთიხე, სტალინის ხუთწლეულით გათვალისწინებული სამუშაოების შესახებ. სასიხარულო პერსპექტივა...

20.10. წვიმიანი დღეა. ვაგრაში ეს ადგილები სამთიხეს რომ ჰგავს, ჯერ არ მიხახავს. სადაღე აქ დაამარცხეს რაქებმა დადიანისა და გურიელის შვერავებული ლაშქარი... სასიამოვნო სანახაობას ანეღვებს მოღვმული დღე ზღვა დაღვრემილია, თუმცა არ შუთთავს. ვაგარეთ ბიოფი, კოლმეურნეობა განთიადი (ნილენკოვი... შუოთეა სულ უფრო და უფრო შეიძღვა: საცაა მივალთ. შოგჯერ არა მჯერა, ვერ წარმომადგენია, რომ ჩვენი დროის უდიღეს ადამიანს ეხახავ... აღღერი, ხოსგა, მაქესგა, გვირამია... ამხ. კანდილი ვერ გვახუგემებს: „ვიქრობ, დღესეე მიგვიღვებს ამხ. სტალინი“. ჩვენ გვერჩინეა გაღაგველო ხვალისათვის... განახეგბამოგანიღვით ვარ განბრეული. ჩემი ჩემოდანი სახირცხო მეხეხევა: აქ წიგნიბი აქყვია. წამოვიღე, რომ ამხანაგ სტალინთან საუბარში გამომადგებოდა... სვიმონს, ჩვეულეზარზე დიწხს, უყუერებ. ამხანაგ დღეღვ ეტყობა და მე რაღა მომიგა?...

სოჩა - საღვური. კოკისპირული წვიმა. გენერალ-ლეიგენანგი უღასიკო და სხვები. ვივისეანით. ავტობუსში ჩავსვლით. მკირე ხისის შემდეგ შეყვებაში ვიყავით - "Dacha N 1". ალაყაფი. პროფ. მიხიელ წინამძღვრნიშვილი უკან ჩამორჩენაში შეჯიბრება. კოხტა, ორსართულიანი სახლის წინ გაგჩერდით, ვესგბიბულიშე შევიღვართ. ჩემზე წინ შესულები პალგოებს იხიღიბ, ვიღაცას ხელს ართმევენ... სტალინი. ამხ. კანდილა ჩვენი თთვი ვაბცხო. წინამძღვრიმიელის გაულემა. ხელი ჩამოვფართთვა და უღასიკს მიუბრუნდა: „Две комнаты наверху, две внизу. разместите!“ (სტალინი მოღლილი მეხეხეა. მეწყისი...) ამხანაგი ჩარეკიანი და წინამძღვრნიშვილი მეფით მოეწყვენენ, მე და სიმონი ქვევით. უნდა დავისევენოთ. მოვისაქქოთ.)

სულ მკირე ხანი ვაგვიად და ამხ. კ. ჩარეკიანი შემოვიდა: ამხ. სტალინი გვითოღა... როცა (ქვევით ხართულში) მიველით, ამხ. სტალინი წინამძღვრიმიელს ესაუბრებოდა. ვეხზე იღვა. „Садитесь, я привык стоять.“ დაჯექით. დგას, ყალიონს აბოღვებს, იღამება - „А вы Мачавариани помните?“ - კეითხება წინამძღვრიმიელს. "Нет". „მმ... არ გახსოვთ“.

* ხელნაწერთა ინსტიტუტი, ნ. ბერძენიშვილის პირადი ფონდი, № 1675. ავტორთაფი, უღასიკი, ფინქროს ნაწერი თორმეტფურცლიან ორ რეეულში. რეეულემა დახომიღვება თითო ავტორის მიერ და მხოვე ხელით უღამე აწერია: „სტუმრად ამხ. სტალინთან სოჩაში, 20/10 11ხმ., 21/10, 22/10, 23/10-3ხმ., 45წ.“ 1 რეეულს 1-7 ფურცილი უჭაღლიდ სოჭმა დაწერილი, ხოლო 11 რეეულს მე-7 ფურცილი verso-დან მიყოლებული 11 რეეულს ხათოღით კი დაწერიდა თბილისში. ამაშე მიგვაინიშნებს ავტორისეული გამოთქმება: „დანარჩენს თბილისში დაწერა“. „ერთხელ ი ქეა, არ მავინდება, რას მოიბა“.

* ნ. ს. უღასიკი, 1919 წლიდან სტალინის დაყვის შუთაური. 1952 წ. დააბამორეს.

Я вот имел несколько замечаний к вашей истории, точнее два основных замечания”.

ჩვენი წიგნი წინ უძევს, ვადაშლის. არ აკმაყოფილებს დასაწყისი თავი. მეტ გაბედულებას და ვარკვეულობას სცნობს საქართველოში მონათესავეობა-წარმოშობილობა-იგივეობის შესახებ წინა ამისი უძველეს კულტურულ ხალხებითან: სუმერ-სუბარხეთა-ურარტუხეთან. კართაგენი /„კართაგენი“/ არ მიაჩნია ვერაულთა შონათესავეებად... ასევე ლიბიელები, ბასკები, ებრუსკები... ბერძენები გვიან მოვიდნენ. ეგვიპტელები მათ ავარებს, რამშონიკებს უწოდებდნენ... ყველაფერი ეს შესასწავლია... მეტი გაბედულობა საჭირო. აღმოსავლეთის ისტორიის შესასწავლად თქვენ უკეთესი პირობები გაქვთ, ვიდრე დასავლეთი ევროპელი. კავკასიური ენები, ეთნოგრაფია... შედგენილი პიეტივი გჭირთ ევროპელთა მოსაზრებების მიმართ... /საბუთიანია გაბედულება მეცნიერებაში და ურდელთა გაბაგოსებული ამრების აღარკვევამო/. სომხები გვიან მოვიდნენ, ალბათ მეკლდეები, - ურარტუ და იმერს. მოსახლეობა გამოაძევეს ან მათვე აეროვა...”

მარის თორია ენის სტადიალობის შესახებ არა სწამს. ენის საკითხი ხალხთა მონათესავეობის გასარკვევად-დასადგენად უმთარეს საკითხად მიაჩნია... ენის სტრუქტურა უადრესად ინდივიდუალურ და მყარ მოვლენად წარმოუდგენია. იტაკებს ქართულს განსხვავებულობა, კითხულობს ქართულსა და მთიანეთის იმერკავკასიის ხალხთა ენების ურთიერთ დამოკიდებულების შესახებ...

ენის ფორმირებულობა ათიკულ წელთა შრომის საყოფად წარმოუდგენია /„Формирование языка - это результат тысячелетней работы“... იფონებს იმის შესახებ, მარის რომ მას ორი წერილი მისწერა გრძელი პერიოდებით და აწეული სტილით... არ მიაპსხვიათ. სცნობს მანის, რომ მარს ბევრი რამ საყურადღებოე აქვს.

პაელოვი სწამს, ორბელის/3/ ფიზიოლოგრბას ეჭვის თვალთ უყურებს. მეორე ორბელი/4/, „სიძველეებს რომ ამის („Над арх. памятниками что сидит“) კიდე უფრო არა სწამს...

ბერუკუნა კომაროვი ორბელს გვჩრიდაო აკადემიის პრემიადგალო /კომაროვი “Выступит словом не может. Докладывать не может”/... ძველი აკადემიკოსები არც ისე შეუვალ წმინდასებად წარმოუდგენია.

ჩვენი ისტორიის მეორე საკითხი ესაა მისი ბოლო. ჩანს, ჩვენი გეგმა ისეთ მთაბეჭდალებას ვერ ახდენს მკითხველზე, ჩვენ რომ გვინდა. საჭიროდ მიაჩნია, ბოლოში ითქვას საქართველოს არჩევანის შესახებ, რომ საქართველოს ფეოდალურმა დაშლილ-

ობამ და რთულმა საგარეო მრეწველმეზურლო მოუღეს, რომ ოსმალეთი და ერაზი ყოულად მთულებელი იყვნენ: ერაზის ხელქვეშ საქართველოს ფერეიდნელობა ელოდა, ოსმალეთის ხელქვეშ - ტურჩინა - (ფეოდალური ურთიერთობის ყველაზე ბარბაროსული ფორმა...), რომ რუსეთი /არჩევანო/, მართალია ბორტყება იყო... მაგრამ იმ ისტორიულ პირობებში - უმეორსა. არაფერი გვეთქმის. სავსებით სწორი შენიშვნაა /„это было зло, но в тех исторических условиях это было наименьшее зло“/. სწორად მიაჩნია ჩემი ფორმული, რომ საქართველო ევროპული ქვეყანა იყო და რომ ის კვლავ დაუნრქდა ევროპული განვითარების გზას...

/მამასადაძე, მე დამჭირდება მთელი აბმაციბოლო სპარხეთ-ოსმალეთის უკულტურობისა, საქართველოს ევროპულობისა და რუსეთთან მისი დაკავშირების პროგრესულობის შესახებ/

წიგნს უწრეღავს... „ერკლე კარგე კაცი იყო, საქართველოს გაერთიანებისათვის იბრძოდა...“ წინამძღვრში იგილი ვათამაშდა /საუბარში მონაწილეობა თუ სურდა შეეღო?/. „А мне кажется, что тут Ираклий недостаточно выпукло показан“. რა კავწყობა: მკითხველის შევეალი უფლებია. /აშ. სტალინი არ დაეთანხმა: “Нет, я думаю, он достаточно выпукло показан“... წინამძღვრში იგილი მიღუდა.

სააკაძე სწამს, თუმა მის შეეღოსებს კარგად შეეღენ. /ანტონოესკაიას რომაინი მოსწონს.

ორი-სამოღე გრამატიკული ხასიათის შეეღომა აღნიშნა. კახური კილოს გვეღენაყ აღნიშნა: „კიდე“ ხეღელად „ქ“ -სა. ტერმინი „ჭიდილი“ შეეღებლად მიაჩნნა მეთოთხმეღე საკუჭისათვის... რუკების ფერებში მიეყმას სცნობს საჭიროდ: /სამთიერობების ხამღერებს...

დავით აღმაშენებელი მოსწონს...

სადღეზე მიეღიწვია. მახური ქალე სეფრას შლის... აშ. სტალინი დაღის... გორის სასულიერო სასწავლებელს და სემინარიის იფონებს. წინამძღვრში იგილი ცდილობს მოიგონოს რამე წარსულად... უფრობე, მახათაძე, აბამიძე, ქეღბაქიანი, უქიამუღი... /შემთხვევები: „ფერაძე - ჟღახაკი, მახათაძე - დამეღელი, სიღისიბერი, აბამიძე - ჟანღარიმი. სემინარიელებში შეეღდრა რომ მოუწვევს „შეღლებით“... იღურბე - საინგერესო გიმი. კეთილი, პროგრესული, ოღსაყ აზირებული: „რეკვი მოგეყ დასახაგავად. კარგად დაღახე. აიღო ჩემი ნახეღავი. აქებს, ეამღე აყავს. თან თეღის მაღეღვის. მე თეღი გამოვიღე... გაათაყა. დამაღხა: „это я тебя хвалил несчастный“ და ერთი დამიწერა: ჩანს ჩემი თეღვაშობღა არ მო-

ეწონა“).

იგონებს სხვადასხვა შემთხვევებს, ეპი-
ზოდებს. წინამძღვრივილივი გაიხსენებს
ქოქიანშვილის /ქიმიველი, ყოვლად უნიჭო,
მშრომელი/ თავგადასავლებს. „წიგნს თავში
იყემა, რომ შინაარსს დახსოვებოდა. /ვა-
მოცდების წინ ღვთისმშობელს შევეუდრა:
თუ ხვალ დამეხმარები და ვამოცად ჩამაბ-
არეინებ, კელაპატარს დაგინთვით. ჩაიჭრა,
მოუდა და ღვთისმშობელს უთხრა, კელა-
პატარს კი არა ჩემ... დაგინთვით“.

სტალინი ვაისხენებს შემთხვევას ერთი
სემინარიელის კეთილშობილი საქციელის
შესახებ. მას აკრძალული წიგნი /ლეტურნო/
დაუჭირეს. წიგნი სტალინის იყო. ის ყოველი-
თი არ ვაგყავს. სტალინმა ურჩია ვაგვიხილ-
იყო. არა ქნა. „ის ლოთი ერთი ვინმე იყო.
არავეს სჯეროდა, რომ წიგნი მისი იყო, მა-
გრამ რას იმამდნენ, არა ცყდებოდა. ვარი-
ტებს, მაგრამ უფლებს დაუტოვებს გამოცდების
ჩამბარებისა შაისში“. მალღობა უთხრა სტა-
ლინს - „წავალ, ჩემს ნებაზე ვიქვიფებ მაი-
სამღეო...“.

სადილი გააწყვეს... ხუთნი ვართ. სტა-
ლინმა თუფშებს ხუფები ახადა, ღვინოებსაც
ვადახვდა. კონიაკი დაისხა. შემოგვთავაზა.
მიგეწვივა. დაჯად და სადილს შეუდგა. ჩვენც
ახვეუ მივიქვიით.

გემასპინძლობს აშხ. სტალინი, ვეთა-
ვაშობს, თამალობს, ოხუნჯობს მოკლედ /ვა-
ჭიანურებულს არა უყვარს რა/. შიგადაშიგ
საქმიანი საუბარით ჩამოვიარდება. კანდიდსა
და აშხ. სტალინს შორის. პასრვიით პკვიეთს.
/ყოველი აშხის დოკუმენტირებულმა აკვი-
რდება მოთხოვნილება. „Я думаю“- ს
საბჭოთს უსარგებლო ლაყაბას ხიბნიშია...“
აშხ. კანდილი საქმიანად, გაქჩიანად, საბჭო-
თებით და მტკიცედ უდგას. აშხ. სტალინს მოს-
წონს ის... საქმიანს უმაღ თამალობაზე ვადა-
ლის. სადღერტმელს გვიშობს - /სადღერ-
ტმელოები სუფრაზე მსხლოთ არ სცილ-
დება/. სადილი ვაეთათვეით, დასასვენებლად
წავეუთი. რა დამასვენებს. სიხარულს მღე-
ღვარებაში ისე მომიცეა, რომ შრებში ფრთე-
ბსა ვგრძნობ. არც სიმონს აქვს დასვენების
ხალისი. ვსაუბრობთ შთაბეჭდილებებზე...

8 საათზე ისევ აშხ. სტალინთან ვიყავით.
ჩაი გაეწყვით; ჩვენი ისტორიის ვარშემო
საუბარი ვრძელდება. საკითხი ისევ უქელს
ნაწილს შეეხება: ვაოცებს, როდის იეთხა
ეს ლიგერატურა აღმოსავლეთის ისტორი-
იდან... სახელმძღვანელო მითითებებს იძლე-
ვა... რუკების საკითხს კვლავ ეხება: /სიმონის
თხოვნიო/. - საჭიროთ შიანჩია, კრიტიკული
მიმოხილვა ჩაერთოს /პეტიგით/, საქმიანი
კრიტიკით ახლო აღმოსავლეთის ისტორიის
ინფორმაციას ვსადა ვამოქმედებოთა თეო-
რიებისა /კითხვობს, თუ სადაა პროზნი,
არ მოსწონს ლემან პაუპაგ/.../

ჩაის შოვრით. კანდილი თავის თიანში
ვაგიდა /რადაც სურდა მოეგანა/. სიმონმა
ისტორიის რუსული თარგმანი შიართვა აშხ.
სტალინს. მან ეს საქციელი ისე ვაიგო,
თითქო მისი შენიშვნები ჩვენ მისაღებად არ
მიგვანდეს. ღმილით იეთხა. სიმონმა
შესაფერად უპასუხა. აშხ. სტალინმა მამან
სთქვა: „ЭТО у вас хорошая книга выйдет...“.
ჩვესთვის ამაზე უფრო მაღალი შეფასება
წარმოუდგენელია. ჩვენი სიხარული ვასა-
გებია. ვერ კიდე ჩაის დროს აშხ. სტალინმა
შენიშნა, რომ წიგნის აპრობირების შესახებ
ეჲ არაფერია. ეს არ მოეწონა. მოითხოვა,
რომ ეს წიგნი აპრობირებული იყოს სახ.
კომისართა საბჭოს შიერ. /განსახკომის
აპრობირება არასაკმაოდ შიანჩია და დას-
ძინა: „Ведь по этой книге должны будут
равняться истории Украины, Белоруссии и
других республик“. აშხ. სტალინის ვანე-
ხადებით, დღესღობით, რა თქმა უნდა,
არავითარი საბჭოთა კავშირის ხალხთა ის-
ტორია არ არსებობს.

/23.10. 3 საათია აშხ სტალინთან გამოსამშ-
ვილობებლად მივდივართ. დანარჩენს თბი-
ლისში ჩავხლისას დაეწერ/.

ის /სსრკ ხალხთა ისტორია - დ. ლ. შე-
მუშავდება მას შემდეგ, რაც თითოეული რე-
სპუბლიკის ისტორია შემუშავებული იქნება.
სიმონის შენიშვნაზე, რომ „საბჭოთა კავში-
რის ისტორიის“ მუშაკნი /ავტორები, პროფე-
სორები-ლექტორები/ ამ ისტორიაში ახალ
შინაარსს არა სლენენ, არამედ რუსული
ისტორიის პეკლისსმობენ და რომ, მათი
აზრით, გამოდის, მხოლოდ სახელი შეი-
ცვლება, - სტალინმა დაურთო: „Да, историю
России без Украины и Белоруссии“, ხოლო
სახელის შეკვლის შესახებ დამილით და
არცთუ უიროზოდ შენიშნა: „Да, перемена
этого названия нам стоило двух рево-
люции, но ведь революции происходят не
из за названий“ /ამრი ეს იყო. შეიძლება
სიგყვასიგყვით არ იყოს ვაღმოცენა/.

ლაპარაკი იყო ურარტუს სომხურ თეორ-
იამზე. სტალინის აზრი ნათელია: სომხეთ
მოსელამდე ეჲ მაღალი კულტურის ხალხი
ცხოვრობდა. მომთაბარე სომხები მოვიდნენ.
სომხურ თეორიას საფუძველი არ აქვს. სომ-
ხები ინდოევროპული ენის ხალხაა Лидия.
Ишь - სუფიქსალური წარმოება - მიყვარს,
გიყვარს, სტალინს მაგალითები/ „сме-
шанные с грузинами“. აშხ. სტალინის „Гру-
зины“ უფრო ფართო ცნების შემცველია. ვი-
დრე ჩვენ ვვცემის უფრო ფართო ვიდრე
ქართ-მან-საქსური. აშხ. სტალინი ვრძნობს
საკვირვებებს ამ გერმანის შინაარსის ვაფარ-
თლებებს /ის აქვე ვენიაღურია: ისტორია
შეიხიროება, ჭეშმარიტებაა, ის საფუძვლიანი
სილოგისშია, რეალური და არა ფორმალური
და ამდენადვე ის თანამედროვეობასთან

სრულს თანხმობაშია. მეცნიერს უნდა ჰქონდეს უნარი ამ თანხმობის აღმოჩენისა... ჭეშმარიტებაა - გერმანიის ქართველი... უნდა გაფართოვდეს ეს აუცილებელია, როგორც ისტორიული მეცნიერების თვალსაზრისით, ისე ადრინდელი საქართველოს პოლიტიკის თვალსაზრისით... /პითიხავა სიმონს: შეიძლება - ზეტსო-გუზინსკია გრუპა ნაროდოვ? - „სიმონი შეყოყმანდა: გუზინსკია - ერთობ გაბეჭდილი ერეხა. „БИТСЯ - ჩაიღიმა სკალინმა...

მოსწონს გურაევი/6/, არ მოსწონს სტრუვე/7/, მოსწონს პავლოვი, არ მოსწონს ი. ორბელი.

ერთიელ სიტყა /არ მაგონდება, რას მოაბაა? "Ведь Грузия самостоятельна экономически и культурно.." სახელმძღვანელო გამოთქმაა. მისი ჭეშმარიტად ათვისება, გაგება და განხორციელება ჩვენი ვალია...

საინტერესოა: შე ვიდრე ამხ. სკალინს ენახავდი, ისე წარმომედგინა, რომ ის ცივ დებულებებს იძლეოდა სახელმძღვანელო, თურმე ნამდვილად ამხ. სკალინი ყოველ დებულებას გენიალური სიმბივილით დასაბუთებულს იძლევა და მთელი სიბნელე ამ დასაბუთების გაგება-გამოკვლარება, ათვისება-დამუშავებაა არის. აინტერესებს გფილისის მოსახლეობის შედეგებზე, ქართული მოსახლეობის მოძრაობა გფილისში... როცა ამხ. ჩარკვიანმა უთხრა, რომ ქართველები შეგნი არიან, ვიდრე სხვა რომელიმე ერის მეხოერენი, მან შეინძნა: „А всетаки грузины не имеют абсолютного большинства...“ აინტერესებს ქართველია ჩამოსახლების საქმე ახალციხის მხარეში, ქუჩორის, იაღბუმის, ახალი ხევის რაიონებში.

აინტერესებს, შრომობენ თუ არა აჭარლები ქობულეთელები, მათი ქალბი... აღნიშნავს, რომ აფხაზეთი უსაქმიანო არიან...

აქვლებს ჩვენი მთავრობის ღონისძიებებს საშხრეთ ოსეთის და აფხაზეთის სკოლებში /გაქართველებს/.

ქებით იგონების ჩრდილო-ოსების ყოფა-ქევეს ამ ომის დროს, აღნიშნავს აღმაშობებულ ქევეს ჩაჩან-ინგუშებისას და მათ დარსეულ დასჯას...

ოსმალეთის ემისრების მუშაობის შედეგი ყოფილა ამ უბეჭერი ადიდელების თუ ჩაჩან-ინგუშების ასეთი ქევეა... ეხლა კი ოსმალეთი დაწვა და ორივე ფეხი აიშორა... /აღნიშნავს სპარსეთ-ოსმალეთის უკულტურობას/ როგორც ახლა, ისე მთელი გვიანყოფალოერი ეპოქის სიგრძეზე. ამ გარემოებას მე უნდა ხაზი გავუსვა ისტორიაში.

აინტერესებს ჩვენი ენათმეცნიერება, ახლო აღმოსავლეთის შესწავლის საქმე /აქედან ჩვენ სახელმძღვანელო დასკვნები უნდა გავაკეთოთ... აინტერესებს ჩვენი უნივერ-

სიანგეტი, მისი ხარისხობრივი მანუქნებელია /ასე გრძობს: სურს გაიგოს, რომ ჩვენი უნივერსიტეტი, არც ერთ პირველთაგანს არ ჩამოუვარდება.../.

აინტერესებს ჩვენი მედიცინა /უკმაყოფილოა მოსკოველი ექიმებით: საბაველ სერვლიმუს იჩენს/. აინტერესებს ქართული მეცნიერება/ რეფორმატორობას, მისი ალაგება საჭიროდ მიაჩნია. უწონებს კოწიას მუშაობის უნარს, მხაგერულ ალღოს/.

საჭიროდ მიაჩნია გამოყენებითი გეოლოგია-მინერალოგია /თვალსაზრითუქ 19/ მაგრამ ასევე საჭიროდ მიაჩნია თეორიული გეოლოგია /ჯანელიძე/ 10/.

საჭიროდ მიაჩნია დაზვადებული ექიმების მსხვერპლი გახდა მთელი საქართველო. მეეღველი ექიმების მსხვერპლი შეიქმნა ვორკია.../.

სქულს სკალინის შოგადი ყრამები, უსაბუთო მსჯელობა... „ეს სენი უმზარვესად კომუნისტებსა სჭირთ: მხოლოდ მასშტაბით მსჯელობა უყვართ, დალაქტიკურ მატერიალიზმზე მსჯელობენ და საბუთიანს კი ორ სიგვესაყ ვერ იცევიან, წვინიერს თქმსაც კი ვერ შეადგენენ. ორგანიზაციის პრეტენზიებს აქვთ...“ ივონებს ბუხარინის პრეტენზიებს. „მარეალი ვერ მოუხეხნებია, მუდამ ჩავარდნილი ჰქონდა, არ მახსოვს, სხდომებზე ვყოფილიყოთ და ან კალოში ან პალკო ან ქუდი სხვისი არ ჩაეყვას და ასეთი საწყალი ორგანიზაციის ირემებდა...“.

საჭიროდ მიაჩნია ამხ. სკალინს ჩვენი ახალგაზრდობის სწავლის „კლანირება“ /„Мы же гос. хозяйство планируем, а хозяйство без людей разве бывает?“. არაფერი აქვს იმის საწინააღმდეგო, რომ ჩვენი ახალგაზრდები საექიმო ფაკულტეტს უგანებენ, მაგრამ საჭიროდ მიაჩნია სხვა ფაკულტეტების გაძლიერება: იურიდიულის, ისტორიულის, საინჟინეროის. „ეგემა ქალმა აირემ, მინდა საინჟინეროზე შევიდო. მე კი დავაგანე ძალა და სასწავლოიზე შევიყვანე ეს შეგად საჭირო დარგია. კარგ პოლიტიკურ მოღვაწეებს ჩვენ აქედან მივიღებთ“.

საჭიროა იურიდიული დარგის გაძლიერება. ჩვენ მრავალი იურისტი გვჭირია. საქმიანი საბუთების წვისაებერ შეგენა, გამოთქმის სიმუსტე, ასე უკულებელყოფილი რომაა, უნდა შემოვიღოს... /ჩვენი მხედრები ომს შეეჩვივნენ, ომის საქმე ისწავლეს, ხოლო დიპლომატიის კი არა იციან რა და ხშირად სახყოფითო შეყითომებს უშეებენ.../.

აშხ. სგალინი ყოვლად უცხოა უბეში და ძალებისაგან კოლმეურნეების მიმართ. და ინტერესება, მაგრიანაღურის დაინტერესება აქ გადამწყვეტი ხასიათის მოვლენა უნდა იყოს!

არ მოსწონს აშხ. სგალინს სომეხთა გრძობა ისტორიაში /საერთოდაც აღნიშნავს, სომეხთა ამ მხარეს/ და ხსნის ამ გარემოებას იმით, რომ ისტორიის მიერ სომეხები განხიზღრებული არახლოდეს ყოფილან, აუადმყოფური ისტორიაში სჭირთ.

ოსმალეთის ჩამორჩენილობას აღნიშნავს, ადარებს სამშობლო აშერბაიჯანს და უკახახეიანი სამჯერ უფრო მაღლა მდგომალ მანანია...

კაფგანოვის* ავტორიტეტულობაზე ჩვენი უნივერსიტეტის შეფასების საქმეში ელიძება... არც ვიდავ მაღიარის ავტორიტეტულობის სწამს ბიოლოგიის თუ ქიმიის დარგში /სიმონმა რომ შოიგანა!/. საერთოდ, ავტორიტეტებს არ სწყალობს. შახ, გენიოსს, სულ სხვაგვარი საბუთები სჭირდა. ეს საბუთიანობა თვითონვე ხშირად სახუმაროდ გამოაქვს.

22.10. 5 საათზე უსგალინით ვისაუბმეთ. კორიდორში გამოვიდა და შემთხვევით აშხ. სგალინს შევეყარე. ხელში გაშთი შეჭირა. მემომხედა, გამიღიმა, შეითხა: „რა ამბავია, ქვეყანაზე?“, „მშვიდობა-მეთქი“, მოვახსენე მსუ დამილთი. „სჭამეთ რაზე?“, - „დაიხ, ვაგხელით-მეთქი“. „არა მჯერა“, - მიპასუხა და დაურთო: „А где документ?“ - გაიყინა და წავიდა.

ანტერესებს აშხ. სგალინს სიმღერა. მოსწონს განსაკუთრებით გურული სიმღერა. აღნიშნავს, რომ სიმონიშვილი¹¹/ გურული სიმღერის კარგი მცოდნეა, მაგრამ სწებს, რომ სახალხო სიმღერა გურულებს კაპერულ სიმღერად გადაუქცევიათ. /მოსწონს პაჭკორიან¹²/ თაოსნობა გუნდის ორგანიზებაში/.

ანტერესებს აშხ. სგალინს ქართული ეთნოგრაფია /სახეწელი იარაღის ისტორია/. ისტორიული პრობლემების გადაწყვეტისას ეთნოგრაფიის დიდ მნიშვნელობას აღიარებს.

ანტერესებს ჩვენი არქეოლოგია. დიდად მოეწონა ნივთები. ყურადღებით ისმენს ბაგინეთის გათხრების შესახებ ცნობებს... საჭიროდ ხელობს არქეოლოგიური გათხრების კიდე უფრო მეტ ინტენსივობას, კერძოდ, დასავლეთ საქართველოში.

ოსმალეთის საქართველო, ჩანს, ღრმად სტკევა... იმზანს ეტებს რუკაზე /სურათი ვაჩვენეთ/. აქ სიგყავაძენსწონს. უ. თაყაიშვილის წიგნს - „არქეოლოგიური ექსპედიცია თორთომის ხეობაში“ - ათვალღერებს... „ეს ყველ

აფერი ეხლა განადგურებულა... სქენა... ლაპარაკობს ღამთა შესახებ. მათი ენის შესახებ ჰკითხულობს. აღნიშნავს მათ შვეიცარიისობას, გამრჯელობას... აღნიშნავს ქართულ მოსახლეობას სმირნის ახლო, სგამბოლის ახლო.

ახასიათებს ქართველ გომებს: ქიმიელებს, ქართლებს, განსაკუთრებით უფროს გურულები. 1902 წლიდან იგონებს გურულ მეშების გამეუდაობას, 1905 წლიდან გურული გლეხების გულწრფელობას. მენშევიცა გურულ შედგენილობას /იგონებს ნოე ყორღანისა: „ნოე-პეგრეს“, „ნოე-ხუნუგმას“, ბენა ჩხეკვიძელს, კარლო ჩხეიძეს - პატიონების ნიშნავს, კაცი წერეთელს, ლორთქიფანიძეს, არსენიძეს/.

იგონებს კამათს გურიაში /ჩახაგაურში, ხიდისთავში/. იგონებს თავუნას/13/, ნიჟიერ კაქალ ხოლის: - „Да он не только юморист был“ - მენიშნავს აშხ. ჩარკვიანს, რომელიც თავუნას იუმორისტობას აღნიშნავს მხოლოდ.

კუკ-ს ლექსს /თავუნას მიაწერს/ იხსენებს იმის საილუსტრაციოდ, თუ როგორ მოქილია და მოშჭირნება ქართული ენა, ქართული მზნა: გაგა, ჩავა, წავა, ავა, შავა, დადა... იგონებს თავის ბავშვობას, ხელის ქვიცილს, ხალხურ მკურნალობას /თურმანისქს/, სახელიერო სასწავლებელში შესულის მიმემს /ჩარკვიანი ხუცესი ცხრაშეხიდან და სგალინის მამა/.

სუმხარიაში ცხოვრებას იგონებს ქვბაქიანს, ქოქიაშვილს...

იგონებს თავის აუადმყოფობას /გიგს შებრუნების/ ცხეში, ვადასახლებიაში...

იგონებს გურუხანის მხარეში ცხოვრებას. გაყინებას, 18 საათის ძილს...

იქვარი გლეხების ცხოვრებას. შეფის მოხელის მისვლას, წელიწადში ერთხელ გამოთრობას...

იგონებს ანეგდოს იმის შესახებ, თუ გლეხი როგორ უფრო ძვირად აფასებს ოთხეხე საქონელს, ვიდრე ქალს. აჯავრებს მოხისელებს /დანა კრდონე, ძროხა დასაკლავად კიბეზე მიყავთ. ჩვენი მამა-პაპა ასე შეუბოღაო./.

იგონებს მომპახანის მოთხრობას იმის შესახებ, რომ საფრანკეთშიაც გლეხი ხდის უფრო ძვირად აფასებს, ვიდრე საკუთარ ქალს.

ახასიათებს პოლიგამოღეაწეებს: კარლო ჩხეიძეს, ხომერიცს/14/, რამიშვილს, ყორღანისა, წერეთელს... ახასიათებს რუშველს, ჩერჩილს, ეგლის/15/, გრუმენს, ბორენს/16/, ბეიენს/17/...

აღნიშნავს რუსის ჯანმრთელობა-გაუგუხელობას, გერმანელთა ჯანსალობას, ინგლისელ-ამერიკელების ჯანსალობას /მათ კარგ კეებას, რევიმს, შიგიენას-ვანა სამჯერ/, ამე-

*განათლების სახალხო კომისარი

რიკელთა მოუხემაობას /გექნიკაში/, იგალი-
ელთა ჩიბობას, ხოლო გექნიკაში წარმა-
ტებულობას. გერმანელთა დიდ დამშევას,
სუროგატებით კვების შედეგად დასუსტებას.
სკალისგრაფული გერმანელების გყვეების
ნახევარი გაწყდა: ხამიშმილევეუ საჭმელი
ვერ იგუეს...

რუმინიას დიდ მომავალს უქადის; მდი-
არი ქვეყანა /გყე, პური, ღვინო, ჩაი, ნა-
ხშირი/.

აინგერესებს საქართველოში ხარწყავეები
/რუკანე ებებს/, დადებითად უყურებს სამგო-
რის პრობლემას /მოითხოვს მხოლოდ, რომ
ბაშმა საქართველოშიაც სთიონ/. აინგერ-
ესებს საქართველოს შექმნილი რაიონები...
აინგერესებს მეგალურების „ზაჟოლი“ /„გრ-
უბები“/, ავგოზობილების ქარხანა ქუთაისში,
ელექტროენერჯის საკითხები...

ჩაი და ჩაის რაიონები, მათი მომარაგება.
აინგერესებს შეცნიერ-შუშაკთა ცხოვრე-
ბის და მუშაობის პირობები... ამისთვის მო-
ვიყვლით უხვად... „Мы не могли уделить до-
лжного внимания научним работникам. мы
много их потеряли. Они безработны, тихо
гибли“...

იგონებს /არ ვიცი, რასთან დაკავშირებით/
ლავო კეიხოველის ძმას ვანოს. სულს ის
„უსახლად“, თავს რომ ბოლშევიკს უწოდე-
და - „რახუნა“.

უთანხმება წარკვიანს, რომ დღეს კახეთი
ისევე უმდიდრეს კუთხედ რჩება საქართვე-
ლოში, მაგრამ ცივრუების განვითარებით,
უნდა ვიფიქროთ, რომ დასაყვლით საქრთი-
ველო ჩამოართმევს მას პირველობას...
სწუხს ზაქათალის შესახებ. სერგოს/18/
ამტყურობს. ეროვნული საკითხისადმი
კომპრომისური მიდევრობის შედეგად, ბორჩა-
ლოს გადაცემა სურდა სომხებისთვისო...
როგორ უყვართ ამხანაგი სკალინი. რო-
გორ ეხუმრება ხოლმე სუფრის ვაიმშლელ
ქალს... როგორ მრუნავენ, რომ არ შეაწყუხონ
ამხ. სკალინი...

თბილია მშობულებით ამხ. სკალინი-მომ-
ღიმარი, მხიარული, ელვასავით სწრაფი გო-
ნებით...

ვიკითხავს რასმე უკახუხებ. თითქო არც
ვისმენს. ბასრი პასუხი უმალ მზადაა.
„თი ქართლური სიცილი. დაუნდობელი
კრიტიკული გონება სამართიებელით
სჭრის.“

„მარქსი ედებოდა /თომუნებს, რომ სიმპა-
ტიით უყურებდა აბსოლუტიზმთან ბრძო-
ლაში. აბსოლუტიზმი პროგრესის თვალსაზ-
რისით უფრო მისაღებია - სახალხო ძალებს
აერთიანებს., კლასთა ბრძოლის არც აფარ-
თოვებს, კლასთა ბრძოლას აღრმავებს.“
საწყალო ითანე მრისხანე - „ორ კაცს
სიკვდილით დახვიადა, ორ თვეს ღოყელ-
ობდა... რომ გაბედულად დაეკრა, შეიძლება

1605-1613 წლის ამბები არც კი დაგრო-
ბალებულიყო...“

სკალინი: „ქერუქები - Каста ученых зве-
здохотов, инжиров“.

„ქრისტიანობა მონობას ანგრევედა და
ფოლადურ ურთიერთობას ასაფუძვლებდა.
ამნაურთა როლი- სამხედრო, სამეურნეო
/მეურნეობის წამყვანი, გაუქმობების შემ-
ომგანსა./, საზოგადოების შემდეგდაიბელება.
/ჩხავერი - გურულების მიერ გამოყვა-
ნილი ჯიში/.

სკალინი და ეკლესია: „ომს /ანათიმას/
უკახუხეთ ომით. დღეს სამღვდლოება სულ
სხვა რიგად იტყუება და ჩვენც ჩვენი პროგ-
რაზის თანახმად სარწმუნოების თავისუფ-
ლების შესახებ თავისუფლება მივანსიკეთ
ეკლესიასაც.“

იგონებს ამხ. სკალინი გურულებს: ანთ-
იმებს /ლემსინგრაფია რომ დახეროგა/, გუ-
ნდამვიდს - ეტყუებს და გულწრფელ კაცს.
მისი გადარჩენა სასურველი იყო /ის ჩვენ
დროს დახვრიტეს/.

სამწუხაროდ, სკალინის არც ხახე /სურა-
თი/, არც მთავარი რამ მისი ხასიათისა არ
იცის ფართო მასამ. არც არავის ედილა
გაღმოეცა მისი ის ნიშნები, რომელნიც, ჩემს
ამრით, ყველაზე დამახასიათებელია...
სკალინი დაკუმულ-დაკომრეულ ვენერ-
გიად თუ შეიძლება წარმოიღობოთ... ადა-
შიანი, რომლის გონებას დაღლილობა აბსო-
ლუტურად არ შენებია. ადამიანი, რომელიც
ელვის სისწრაფით, აბსოლუტურად ძალდა-
უკუნებლად გადადის ურთიერთობაგან სრუ-
ლიად დამორებულ საკითხებზე და გადადის
არა ბავშვისათვის დამახასიათებელი ცნობი-
სმოყვარეობით /ახეთი რამ მოვიფრის ასა-
სიათებ/, არამედ სამართებისებური ბასრი
გონებით...“

ფეხომენალურია სკალინის ამროვნებისა-
თვის დამახასიათებელი განსჯის სისწრაფე
იველი ახალი ცნობა, რა დარგისაც არ
უნდა იყოს ის, მას ელვის სისწრაფით გადა-
ბქვს შეცნიერული და პრინციპული კრიტიკის
საყვლი ქერაში და ჭეშმარიტების უმო-
ბელობით ამ ცნობის უცუკარ შეფასებას
იძლევა...
სკალინის ფოლადის აღარებენ. ასევე არ
იღუნებო. და ბე უფრო სკალინის ხასიათის
სიმტკიცეს, მის პრინციპულობას უკავიან
ხამს. მაგრამ ეს მხოლოდ ერთი მხარეა.
შეიძლებოდა შედარების უფრო შორს წაყ-
ვანა: სკალინი არა მარტო ფოლადივით უდ-
რეკია, არამედ ფოლადივით ელვასტრეკია.
მისი გონებრივი აპარატი იმ ფოლადს უფრო
ჭკავს, რომელიც ამისათვის მოიდრეკება,
რომ უმაღლე გასწორდეს, რომელიც მოდრ-
ეკილი არასოდეს აღარჩება... ფოლადური
შედგრობა, ფოლადური პრინციპულობა, ფო-
ლადური ელვასტრეკობა... მიუმატეთ ყველა

ამას სგალინი ოხუნჯი /დაუნდობელი როგორც საეკუთარი თავის მიმართ, ასე სხვის მიმართ/, საყოცხლით ხავეს, ეპიურად მარტვიც და თქვენ წინ წარმოსდგება გენიოსი, რომელიც ისე შევნის მომავალ მსოფლიოს, როგორც დიდი რეისორი მის მიერ დაღმულ ხელოვნების მეღევრს...

„რამდენი მიწა მოდის კოლმეურნეობის წევრზე საქართველოში?“ ამხ. კანდიდი მოახსენებს, „რიცხვი მუსგად არ მახსოვს, მაგრამ მეგად მიერ, 1-3 ჰექტარამდე“. ამხ. სგალინი აღნიშნავს, რომ სარბაგოვის ოლქში კოლმეურნეზე 23 ჰექტარი მოდის, ხოლო ციმბირში შოვგან 170 ჰექტარიც. /ამიტომ, თუ გერიტორია გვექნება, ჩვენ თამამად შეგვიძლია დაეხახლოთ იმოდენივე გერიტორია, რამდენიც ეხლა გვიჭირავენ.

ფიონებს ვ. ვენაგამვილს. /იმერლობა-ამერლობა./

ფიონებს რაჭველებს /ორჯონიკაძესთან /27/ ერთად 1926 წელს შოვიდან რომ მოდიოდნენ. / - „ჩვენ ესლა დავიწყეთ, საით მიეჩქარებითო“ - და ეს 5 საათს სმის შედეგ.“

მე-19 საუკუნის საქართველოს ისტორია სგალინი: საქართველოს სამოგადოებრივი მრდა და ბრძოლა ცარიზმის წინააღმდეგ. პირველი ფორმულა შეიცავს საქართველოს განვითარებას „ქართლ-კახეთ-იმერეთ-სამეგრელოდან“ - საქართველომდე, საქართველოდან /საქრისტიანოდან/ - საქართველომდე /ეროვნული მომენტი/, ფეოდალური ურთიერთობიდან ბურჟუაზიულ ურთიერთობამდე, ყმა-გლეხიდან - პროლეტარიატამდე, ხელისუფალიდან - კაპიტალიზტამდე.

მეორე ფორმულა შეიცავს ქართული საზოგადოების ბრძოლის სხვადასხვა ეტაპებს ცარიზმის წინააღმდეგ.

ბრძოლა ცარიზმის წინააღმდეგ ქართველი ფეოდალებისა. ბაკონინვილები, თავადები /ხალხის სახელით ცდილობენ გამოვიდნენ. „ფეოდალურ მონარქისტული“ ოპონიყა /ამ მოძრაობის დასასრული 1832 წლის მარცხი... გლეხთა ბრძოლა ცარიზმის და ბაკონინვიზმის წინააღმდეგ /წამყვანია გლეხური მოძრაობა 1841 წ., 1856 წ./.

თერგდალეულთა ბრძოლა ცარიზმის წინააღმდეგ.

ერის /ბურჟუაზიების/ შექმნისას-ნაციონალიზმის - /ბურჟუაზია და მისი ბრძოლა ცარიზმის წინააღმდეგ/, პროლეტარიატის /ინტერნაციონალიზმი/ და მისი ბრძოლა ცარიზმის წინააღმდეგ.

ბურჟუაზიულ კლასს რომ გაემარჯვა, მივიღებდით დამოუკიდებელ ბურჟუაზიულ საქართველოს, პროლეტარიატმა გაემარჯვა და მივიღეთ დამოუკიდებელი სოციალისტური საქართველო საბჭოთა კავშირში...

ერეკლეს ანდერძის გამრუდება იქნებოდა,

ბურჟუაზიას რომ გაემარჯვა /წინააღმდეგ/ დამოუკიდებელი ბურჟუაზიული საქართველო ვერ იქნებოდა და თავისი შემოქმედებითი ძალების გამლას ქართველი ხალხი ვერ შეძლებდა...

სგალინით ისტორია პატრიოტული უნდა იყოს. /ღრმა სმართლეა. პატრიოტიზმისა და ისტორიის ურთიერთობის შესახებ სადაც შექვს შენიშვნა, სადაც ეს დებულება ნაგვარაულებოა. ლაპარაკი ეხებოდა „უქმირეს ბოროტებას“, საქართველოს რუსეთთან შეერთებას, რუსეთის პროგრესულ როლს /სოციალ-დემოკრატ/ და ასე ვამუქებულ საქართველოს ისტორია - „Разве не достаточно патриотично будет?“ და დაკრით: ამავე დროს უნდა მოცემული იყოს ქართული საზოგადოების მრდა ცარიზმთან განუწყვეტელი ბრძოლის პირობები /ლეგიტიმაცია.

ამხ. სგალინის ისტორიული შეხედულებებიდან „სამორჩენილს სყუმენ“ /ცარისტული რუსეთის გამო აქვს გამოთქმული/ ყჩქლამზე ნათლად ჩვენს ისტორიაში გამოდებამე-19 საუკუნის ისტორიაში...

ისტორია პატრიოტული შექმნიერება... იმ ვაგებთი, რომ პატრიოტია საზოგადოების წამყვანი კლასი, მოწინავე კლასი, შემოქმედი კლასი...

უმცირესი ბოროტება - /ის მაინც ბოროტებაა, თუმცა უმცირესი/. ერეკლეს უპოჯჩესი განსახაღდა არ მქონდა... „Князь доканали государственность Грузии“.

დასკენა: თუ ეს იყო ბოროტება, მამ ერეკლეს ანდერძი ყოფილა ბრძოლა იმსხათვის, რათა ეს ბოროტება, რომელიც თან ახლდა /უკეთ, თან შოვო/ ქართველთა მრავალსაუკუნოვან ლტოლვას რუს ხალხთან კავშირისას, თავიდან მოციდლონ. ესე იგი ბრძოლა თავისუფლების მოპოვებისათვის რუსეთთან კავშირის შენარჩუნებით. ერეკლეს ეს ანდერძი დიდმა ბარათაშვილმა განჭვრიტა ხოლო პროლეტარიატმა პრაქტიკულად განახორციელა.

„Перекрыть“... /საკაქამე/ - პრინციპს უცხო ძალის მოხმარების მიუდებლობა-მისაღებლობას განსხაღვრავს მიზანი. თუ ის პროგრესულ მიზანს ემსახურება, მისაღებია და პირეკე...

ამსაურთობის როლი: „Цементирующий элемент феодального общества, войнство. носители феодальной культуры...“.

ქრისტიანობის როლი. ემსახურებოდა ფეოდალური ურთიერთობის განმტკიცებას და მონობის მოსპობას. აქედან დასკენა: ქრისტიანობა ახალი /პროგრესული/ საზოგადოების რელიგია, დიდი პროგრესული ძალა.

ქართული საზოგადოების განვითარება და მისი ბრძოლა ცარიზმის წინააღმდეგ. /XIX საუკუნის საქართველოს ისტორია ერთ წინადადებაში/.

მწიგნობართუხუცესი - დაგივის - „Средство как обойти духовенство“.

დავით აღმაშენებელი - „абсолютизм на час“ /მეც ამ პირის ვიყავი/.

ეჭვობს, რომ გვიღისში იმ ტიპის კომუნა იყო შეთერთმეგ საკუქნეში, როგორც დასავლეთ ევროპის ქალაქ კომუნებში... და ალაც, საეჭვოა: გვიღისი და ქართული ქალაქები რომ ასეთები ყოფილიყო, დავითის აბსოლუტიზმი ერთსაათიანიც არ იქნებოდა...

„Я за абсолютизм“ - მარქსის შეცდომას აღნიშნავს. მარქსი ქალაქ კომუნების მხარეზე ჩანს მათი ბრძოლის დროს აბსოლუტიზმითად. ქვეყნის გაერთიანება კლასთა ბრძოლის გაერთიანებასა და გაღრმავებას უწყობს ხელს.

ოსმალური და ერაზული კულტურისა არა სწამს /მარქსს უთანხმება: ბარიბროსული საფეხური ფეოდალური ურთიერთობისა/. მართლაც და ფეოდალური ურთიერთობის დაბალი საფეხურია, მაშ რა, - როდესაც მიწის კერძო საკუთრებას კი /რა თქმა უნდა ფეოდალურ/ ვერ შემუშავებულა და სადაც ხანი თუ ფაშა მოხელეს ვერ გასცილებია, ფეოდალი ვერ გახდარა, სადაც ფეოდალური ეკონომიკა ვერ შემუშავებულა.

„ხალხი გადასახლება და კულტურულად მთელი საფეხურით უკან დასწევს“, - ამბობს სპარსელებზე /ლაპარაკი ეხება ვერვიდნელებს/.

და გან ასევე არ დაემართა ყველას, ვინც ურანის თუ ოსმალეთის კულტურა გაიზიარა? სამხე-სათობავო, აქანა ... და დანარჩენი ქართველები ახ აღერბაიჯანს...

„მაშადაინობაჲ დასძლია ქრისტიანობაჲ სიმარტოვით, სიხედალით, პრაქტიკული ხანითით...“

მოიგონა, თუ როგორ გაიგვს აჯანყების შესახებ მოწოდება ქართლში /დროის გარეშე/. რვეოლუცია დამარცხდა და ქართველები შეიძრხენ, სკალინი მოვიდა მათთან და ურჩია გამოსვლასათვის თავი მოეიდებინათ, რომ ეხლა ამის დრო აღარაა. ნაწყენიანთ აყველიან: შენც თავადების მხარეზე გადასულხარო... არაფერია დაიჯერეს; გამოვიდნენ მწარედ დაისაჯენ...

გვეხუმრება: სომხებმა გაჯობეს. ამ ომში მათ გენერალი ბაგრატიონი/18/ მკაით. თქვენ ქართველებს კი... კანდიდი ეუბნება, რომ ჩვენ უფრო დიდი გენერლები გყავს. წინამძღვრისმილი მშადაა უთხრას, რომ ეს დიდი გენერალი თვით სკალინია. ამხ. სკალინი მაინც პკითხულობს /ხუმრობით/: თქვენ ვინა გყავს? მე ვუბნებთ: „ამას ჩვენ სომხებს დავსახულებთ.“ იამა პახუხი. ვაიდიმა... და ლაპარაკი ლესელიძეზე /19/ გადაიგანა. ნანობს მის სიკვილს. ჩვენ ის იქ გვინდოდა

მთავარსარღლად. ქვეყანი იყო მტრისკოტაც პქონდა. ქვეითი არტილერიიდან იყო გამოსული... ცუდებრადლო დაიდუკა თავი. ხაადრევედ ადგა... შემდეგ პკითხულობს: თუ ჩამოვიდაო ჩანჩიბაძე... (20)

ემრეალთა ქვეყა ამ ომისას: ყველაზე ნაკლები საბჭოთა კავშირის გმირები /პროპორციულად/ ამბთგანაა. სამეურნეო ორგანიზაციებს უფრო ეწყობიან... სადაც ერთი განხლება, სხვებს /„თავისიანებს“/ შემოიკრებს. ომის საქმეს სხვებს მიულოცვენ, თბილი და უშიშარი ადგილის დაჭერას ვერავინ მოასწრებს, უნდა ითქვას, მათ შორის შეხედუნი უშიშარ მეთრებს, გმირებს, მაგრამ იშვიათად. საერთოდ კი... ✓

ესაუბრება კანდიდს შეგაღერგულ კომინიბაგზე. ავტომობილის ქარხანაზე ლაპარაკი შეუქმნათ „უჭოვზე“, ხის იქნება თუ ლითონის. კანდიდი იცავს ლითონს. დაგეკმილიც აგრეთ. სკალინიმა იტყვას, ლითონს ჩვენ მიღებისათვის გვჭირათ. კანდიდი ცყის ნაკლებობაზე მიუთითებს ჩვენში... სკალინი ცყის უსიერი მეურნეობის საჭიროებაზე მიუთითებს: დროა „ღეთისაგან გაჩივილი“ ცყის აპარა აღარ ვიყოთო / „Чи ли посадил“)...

კითხულობს მორწყვის შესახებ. მოხანავს რუკაზე მოსარწყავ რაიონებს საქართველოში... სამგორზე შეწერდება საუბარი. სკალინი მშადაა დაიციას სახკომსაბჭოში ეს წამოწყება, თუ საქართველო ბამბის თესვას შეუდგება...

„He могу же я утверждать, что дважды два семьдесят два; дайте мне достаточно основания для защиты...“. ესე იგი, ბამბის კულტურა საქართველომაც იკვიროთ, ისე, როგორც სხვა სამხრეთულმა რესპუბლიკამო. ამხ. კანდიდიც სომხოს.

იგონებს ერთს შემთხვევას ავადმყოფობისას /საუბარი ეხებოდა ორგანიზმის გამძლეობას/. ამხ. სკალინი ვადასახლებამი გაეგმაყანათ. გზამი ავად შექმნილიყო. სადაც ქალაქის /ვოლგის აუშში/ საკუსალოში იწუა. ოღაც როგორც კი მოუჭოტესდა, წამოღაც, თუმცა არ ურჩევდნენ, და გზა განავრძო. „ადგილზე მისვლა მჭერქარებოდა: უკან გამოქეცვას ვეშურებოდი სამუშაოდ...“ სამინელ პირობებში მივდიოდითო. „ერთ ქალაქში გაგვიჩერეს. საკუსალოში, 25 ადგილიან საკანში 75 კაცი მოგვითავსეს. დასაწვრილი არ იყო. ვისხვდი იტაკზე. მე 40 გრადუსი სიცხე მქონდა... უცბათ ოფლი მომივიდა, სულ ერთიანად დაგსველდა. ჩანს, კრიმისმა გაიარა. გადავრჩი. გზა განეავრძეთ... იმ ვადასახლებიდან ჩქარა გამოვიპარე“.

ვინაა აშხ. სტალინი /საბჭოთა ეროვნული თვალსაზრისით/ აშხ. სტალინი ყოველად ახალი ადამიანია. საბჭოთა ადამიანია, ის ეროვნებით /და არა მხოლოდ წარმოშობით/ ქართველია, რწმენით კომუნისტი, პრაქტიკული საქმიანობით სახელმწიფო მოღვაწე /საბჭოთა სახელმწიფოს და საბჭოთა კავშირის შემწველ-ორგანიზატორი/. მრავალწლიანი საბჭოთა სახელმწიფოს მესაჭე ის, უპირველეს ყოვლისა, ამ სახელმწიფოს, ამ სამშობლოს, ამ ორგანული გაერთიანების, ამ კულტურული მთლიანობის პატივითაა, რაც ამავე დროს საქართველოს პატივითაა. აშხ. სტალინი ქართველი კომუნისტი და ამდენადვე ქართველი პატივითაა, ხოლო დღეს პატივითაა საბჭოთა კავშირის პატივითაა გარემოში ჩამორჩენილობაა, ასეთი რამ კომუნისტობასთან შეუთავსებელია /ასევე დღეს პატივითაა სომხური, რუსული, უკრაინული და სხვა/. საბჭოთა კავშირის /კავშირების მომავალი ორგანიზაციის სახის/ სტრუქტურის გენიალობაც იმაშია, რომ ის კი არ უპირისპირდება კავშირში შემავალ მოკავშირეთა ინტერესებს, არამედ განსახიერებდა ამ ინტერესების თანხმობასა. „Я сказал Грузинам“ - რომ ამბობს აშხ. სტალინი, ამით იგი ქართველების გარეშე კი არ დგება, არამედ აქ ლაპარაკობს საბჭოთა კავშირის სახელმწიფო მოღვაწე. რომელიც ამ სახელმწიფოში შემავალ თითოეულ მოკავშირეს თანაბრად უღაპარაკება. ასევე ლაპარაკობდა აშხ. სტალინი რუსებზე „Они такие да такие“, უბრალებზე, უკრაინელებზე... ის, როგორც საბჭოთა კავშირის მესაჭე, ყველა მოკავშირეთა ინტერესების თანაბრად განმსახიერებელია /ასევე იცოდა აშხ. მოლოტოვიც: „Я сказал Русским“ და მიქოიანიც „Я сказал армянам“ და სხვა.

თავისი პოლიტიკური მოღვაწეობის მთელ სიგრძეზე აშხ. სტალინი განუხრებლად ქართველი პატივითაა იყო: ის ქართველი კომუნისტი იყო, ყველაზედ მაწინავე პოლიტიკური მოღვაწე იყო; სტალინი აუგორია ჩვენი დროის უმაღლესი და უბრწყინვალესი სახელმწიფო ფორმის - საბჭოთა კავშირის, სადაც საქართველოს მომავალი, ისე როგორც სხვა მოკავშირეთა, აბსოლუტურად უზრუნველყოფილია.

სტალინის სტილი.

ვაკვირდებოდი ამ გენიალურ ადამიანს და მაოცებდა მისი სტილი. ეს არის მიუწვდომელი, მიუხაზველი, განუყოფელი თა-

ვისებურება გენიოსისა. საქმიანი მჯავრობა, ოხუნჯილი უაღრესი თავისებურებით იყო აღბეჭდილი.

ამ სტილის მიბაძვა შეუძლებელია, მაგრამ მისი გადმოღება ისევე შეუძლებელია, როგორც შეუძლებელია გადმოღება სტალინის გენიალობისა. ამიტომ მიმბაძველი თავისდაუნებურად კარსიკატურულ მდგომარეობაშია.

აშხ. სტალინის მუშაობის სტილი ჩვენივე შეიძლება იყოს სახელმძღვანელო და არა უორმაღურად მისაბაძო: ის ჩვეულებრივი მომავალავისათვის მიუხაზველი /ხოლო მახავით გენიოსისათვის მიბაძვა საკვირც არაა/.

სტალინი შეკუმშული ენერჯიაა, უშრეტი ენერჯია. ის არ მის /ჯღომა მისთვის დამახასიათებელი არააა/. დგას /მოხლებილად/, მიმოღის მზაგე ნაბიჯით /ჩანს მუხლები მოსდევს/, კვლავ დადგება, ხშირად აბოლებს ყალიბის, ოხუნჯობს, მჯავრობს, სულ დგას. იშვიათად დაჯდება საყარძელში, ერთი ორი წუთით, უმაღლეს წამოღებება /თითქოს წასცა დაჯღომა/. ქართულ ლიტერატურაზე საუბრობდა. კოწია გამსახურდიას „ლიოსტაგის მარჯვენადან“ რაღაც ადგილს გაახსენდა „/Лаз“/. „Я вам сейчас покажу“-ო და უმაღ წავიდა. მეორე სართულიდან პირველში ჩავიდა და თავისი საწოლი /თუ საშუაო/ ოთახიდან წიგნი ამოიგანა. ამა-სობაში სულ ორი წუთი თუ გავიდა, მეტი არა. საინტერესო ადგილი წიგნისა უკვე ეძინა. გადაშალა და წაგვიკითხა და ოხუნჯა: „Засилие“.

22.10. დილა. მე და ხიმონი აუღვეით. აღრე გვეონა. აშხ. სტალინი დიდი ხანია ამდგარა. ეზოში გამოსულა. აშხ. კანდი ახლავს. სტალინი ციტრუსოვან მცენარესთან დგება, რაღაცას ახევენს. პაღვრა აყვირა /არა ფორმის/, საშხედრო ქუდი მხურავს, მიმოღის და ხალისიანად საუბრობს. ცოგა ხნის შემდეგ მათ ექიმი წინამძღვარიშვილი შეუერთდა /აშხ. სტალინის დაენახა და გამოეხმო/. ექვლის მუნობაში შევიდნენ. სტალინმა ბურთი ისროლა... შედეგ ბილიარლი ეთამაშა...

ღმერთო, რამდენი ენერჯია, რამდენი ხალისი... გამობრუნებულმა ჩვენს ოთახზე გამოიარა. „Вот где я их поймал“-ო - მოგვესალმა. სასაუშმედ წავედით.

მსოფლიო გვირთი მოუგვია ამირანის ბეჭებზე, ამაყად მოაქვს და, უშრეგის ენერჯიით

აღსავე მილიდინებს... გრძობ, გწამს, რომ გვიროს არ დააგდებს, ბედნიერების მწვერვალზე აიგანს, გაიმარჯვებს.

რამდენი ვისწავლე ამ სამ დღეს, რამდენი გაბეღული ახალი შეცნიერული აზრი შევქმინა ამ გენიალურ აღაშინათელ /ახალ ადამიანთან/ საუბარში. რა მარტვი და ცხადია ყოველი საკითხი ამ გიგანისათვის, რა სწრაფად და უეთომლად ხსნის და ანაწევრებს ხლაროს, როგორ სწრაფად ჩასჭიდებს ხელს იმას, რაც უმოთავერესია, რაც სახელმძღვანელოა...

/ნ. ბერძენიშვილის სგალინიან საუბრის ჩანაწერი გიორგი სააკაძის და ერეკლე მეფის ისტორიული როლის შესახებ/

მასსოვს ბელადთან სიკვება ჩამოვარდა გ სააკაძესა და ერეკლემ...

საკაძეს ბელადი შეცნობვად ცეცხლიანობა აღუნიშნავდა, ჯიქურ მოქმედებას და ამ ნიადაგზე პოლიტიკურ შეცდომებს მიაწერდა. მაგრამ ამკორად ჩანდა, რომ ის დიდ შორეავს სიმპათი/ურად ვუკრებდა, პროგრესის მოღვაწედ უკურებდა.

და საუბრისას საკითხი დაიხვა /ვგონებ წინამძღვრიშვილმა დახვა/ ვინ უფრო მნიშვნელოვანია სააკაძე თუ ერეკლე. ამხანაგი სგალინი აღუმადა, სხუები/სიმონი, კანდიდ/დუმენენ. მე უნდა შეპასუხხნა. ამათი მნიშვნელობის შედარებაჲ ძნელია-მეთქი; რა თქმა უნდა, ერეკლე უფრო მნიშვნელოვანია-მეთქი. და დაჯერებული ვ/ყედილი თუ რას იტყოდა ბელადი. „Правильно“ - არ დააყოვნა მან. ამას მოყვა ახალი „გამოხტომა“ წინამძღვრიშვილის მხრით: აქ /სახელმძღვანელოში/ ერეკლე ვერ არის საკმაოდ რედიუტრად ნაჩვენები. დავეუქმით ყველანი და ვედიდილი თუ რას იტყოდა ბელადი /ჩემი გულის ხეთქა გასაგებია/. ამხანაგმა სგალინმა წიგნი /მისი ის ნაწილი, რომელიც ერეკლეს შეეხებოდა, გადაწალა, გადმოწალა, თითქუ იფონესო წანაკითხს და სთქვა: „Нет, Иракий тут достаточно полно и правильно...“

რას მოწმობს ეს? იმას, რომ ერეკლე მას ისეთ მოღვაწედ მაიჩნდა, ისეთ პროგრესულ მოღვაწედ, როგორც სააკაძე იყო და ამამი უპირატესობას ერეკლეს ანიჭებდა; იმას, რომ ერეკლე ის „დამპყრობელ-დამპონებელი“, „ხელმწიფე მხედართმთავარი“, ხალხის მტერი და მისგან მოწყვეტილი კი

არ ყოფილა /რომელთა შესახებ მახსოვებოდა აქვს თავის მოკლე კურსის 116-ე გვერდზე/ არამედ ის პროგრესული მოღვაწე, რომელმაც თავისი ძალ-ღონე საქართველოს, მისი მწარმოებელი სამოვადლოების დაეკის, გადაარჩინა, აღდგომის და გამოსხის შეაღლია...

ასე რომ, ყველა მეფე ის „კაროლი“ როლია, ქუყუნებს რომ იპყრობს... და ისტორიკოსის, მოწოდებულს, იკვლიოს წარმოებისა და მწარმოებელი სამოვადლოების ისტორია, კი არ ეკრძალება ასეთი „მეფეების“ ისტორია იკვლიოს, არამედ ის მოვალეა იკვლიოს ამ „მეფეების“ ისტორია მწარმოებელი სამოვადლოების თავგადასავალითან ერთად და იმდენადვე, რამდენადვე იკვლევს თავის ამ მწარმოებელ სამოვადლოების...

ამს. სგალინის ერთი ისტორიული გამოხატულებისათვის*

„Перекрыть“ - ამს. სგალინის ამ ფორმულის მართებული გაგებისათვის ბუცილ-ეულია ვახსოვდეს მისი სახელმძღვანელო პრინციპი ისტორიულ ამოვებებაში: ისტორია კლასითა ბრძოლაა /საუბარია კლასობრივ სამოვადლოებაზე/. ყველაფერი ის, რაც ხელს უწყობს კლასობრივი ბრძოლის გაფართოებას, გაღრმავებას, ე. ი. სამოვადლოების პროგრესს, მისაღებია, სახურველია, /ასეთი, მაგალითად, ფეოდალური ურთიერთობის წარმოქმნა მონათმფლობლის დახგრევის შედეგად, ასეთი იყო ფეოდალური ურთიერთობის ბაგონყმურ საუყუნობის წარმოქმნა, ასეთი იყო აბსოლუტისმის სასტუმის წარმოქმნა ფეოდალური დაქმნულთა მხაგევრად, ასეთი იყო ბურჟუაზიული ურთიერთობის გამარჯვება ფეოდალურ ურთიერთობაზე და ა. შ. /და, პირუკუ ბქედის ცხადია: ამ თვალსაზრისით უნდა შეფასებულ იქნას ყოველი კერძო, ისტორიული მოვლება. კლასითა ბრძოლაში ამა თუ იმ კლასის მიერ ბრძოლის საშუალებად უცხო ძალისათვის მიმართვა, უცხო ძალის მოშეყლება პრინციპულად დაუმკვებელი სრულიადაც არაა და ჩვეხის მხრით დაგმობას ყველგან და ყოველთვის სრულიადაც არ ხვდება. თუ ასეთი რამ იხეთ მამასს ემსახურება, რომელიც სამოვადლოებრივ პროგრესს მკვლისსმობს „კლასითა ბრძოლის გაფართოება-გაღრმავებას/, ის დასაშეებია და, პირუკუ,

* ხელნაწერთა ინსტიტუტი, ნ. ბერძენიშვილის პირადი საბრტეო ფონდი, № 1678, ავტოგრაფი, შავი დღიანი, ფანქრით ნაწერი. 2 ფურეული.

* ხელნაწერთა ინსტიტუტი, ნ. ბერძენიშვილის პირადი საბრტეო ფონდი, № 1677, ავტოგრაფი, შავი დღიანი, სხვადასხვა შომის ფურეულზე ნაწერი. საწერად გამოყენებულია შავი კორექტურები და ნაბეჭდი ფურელები. შასალა ნაღებული იყო საქადალდში, რომლხაჲ ნ. ბერძენიშვილის ხელით აწერია „Перекрыть“ ხელ 8 ფურეული.

უკანასკნელ შემთხვევაში ის დანაშაულია, ქვეყნის დაღატაკა „ქვეყანას“, ჩვენი თვალსაზრისით, კლასობრივი ურთიერთობის პირობებში ის კლასი სახიერებს, რომელიც უპირატესად პროგრესის მაგარებელია, რომლის გამარჯვება კლასობრივი ბრძოლის გაფართოება-გადრეკვებას ჰკვლის ხმობს, მაგრამ უცხო ძალის მოშველიებისას აუცილებელია ამ ძალის ბუნების გათვალისწინება. თუ ის მოშიშობის მიხედვით ამართლებს, მისასალმებელია, მაგრამ თუ ასეთი ძალა კლასთა ბრძოლის საფუძვლებს აფაროებს და ანგრევს, მისი მოშველი / მოშინებანი დამოუკიდებლად / შემცდარიბა. ასეთი შეუდომი ქვეყნის წინაშე დანაშაულის უდრის. პოლიტიკური მოღვაწის შეუდომი დანაშაულისაგან ძველად გამოისაყოფა.

მეხუთე-მეექვსე საუკუნეში აზნაურებმა სპარსელები მოიწვიეს და შეუის (შველი) ხელისუფლება გადააბრუნეს; მეორეთმეცე საუკუნეში აზნაურებმა ბიზანტიელები მოიწვიეს, ბაგრატი მეთოთხე დამპყრობი წარმართნი მოიწვია, გიორგი მეთორმეტემკე თურქები მოიწვია, დავით აღმაშენებელმა ვიზიჩაყები მოიწვია. ეს არის „მოწვევის ყველაზე უფრო მკაფიო მაგალითი, რომელიც პრივილეგიული კამათის საგანი გამხდარა დავითის მომხრეთა და მოწინააღმდეგეთა შორის... მოწვევება დავითმა კი „აღმაშენებლის“ სახელი დაიშკვიდრა.“ გიორგი სააკაძემ სპარსელები მოიწვია (და ესეც პრივილეგიული კამათის საგანი გახდა, მაგრამ აღმაშენებლისაგან განსხვავებით მობრალბულთ აქ ის უპირატესობა ქონდათ, რომ „მოწვეულმა“ შამ-ახასმა საქართველო ამოაგდო, მაშინ როცა დავითმა მოწვეული ყოჩაყებით საქართველო „ააშენა“. ასევე იწვევდნენ გიორგი მესამის წინააღმდეგ ბახჩყებულნი თურქებს, ხოლო გვიანფეოდალურ საქართველოში ასეთი მოწვევა ოსმალებისა, შთავლების თუ თავალების მიერ ჩვეულებრივი ამბავი იყო /ათაბაგი, გურიელი, რაჭის ერისთავი, ბაშხიძე, ვივი ამილახორი, აბღლა ბევი, ქსნის ერისთავები, ალექსანდრე ბაგონიმივილი ბაქარის ძე; ალექსანდრე მეორე კახთა მეფე, თეიმურაზ, ვახტანგ მეექვსე რუსებს იწვევდნენ არა მხოლოდ ოსმალ-სპარსთა წინააღმდეგ, მით უფრო ერეკლე და სოლომონ შვეიცარიით. ირივეს მიზანი იყო "Перекрыть внутреннюю слабость...". ერეკლეს შრსმშკერეგელობა ბაქე შესაშნევიბა: მოსაწვევ ძალას საკუთარი სარგებლობის თვალსაზრისით აფასებს და ცდილობს, ეს ძალა სასურველ სამღვრებში ჩააყენოს, რათა მაქსიმალურად სასარგებლოდ გამოიყენოს, ხოლო შესაძლებელი თუ აუცილებლად მოსალოდნელი მიანი თავიდაც აიყილოს. ეს იყო ტრაქტატი.

ასე რომ, ერეკლემ უცხო ძალის მოწვევა პრინციპულად დასვა და უაღრესად პრინციპულად გადაწყვიტა. მან რეალურად გაითვალისწინა მოწვევის კარგი და სახიფათო მხარეები... მისი ანდერძის დამწველები ამ საქმეში იყვნენ ლიონიძე, სოლომონ მეორე, ბარათა-შვილი, ჭავჭავაძე, ხოლო მისი ანდერძის განმასახიერებელი - კომუნისტური პარტია და მისი ბულაღი აფხ. სტალინი. გიორგი მეექვსემკე მოიწვია... ეს იყო აჟადმყოფის უსასობა...

— ტრაქტატი, ქართული თვალსაზრისით, მოწვეული ძალის საქართველოს სახარვეზოდ აღავგმა იყო... ამდენადვე, მისი დარღვევა ამ ძალის აღვირახსნა იყო... მოწვევა დაპყრობის ქვეული - ბოროტება... როცა აფხ. სტალინი რუსეთის წინაურეუბიულ ცენტრალიზებამე ლაპარაკობს და ამის ერთ-ერთ მიზეზად /რომელმაც ხელი შეუწყო გაერთიანება-ცენტრალიზების პროცესის დაჩქარებას/ საგარეო ხასიათის ფაქტს /მოწოდებასაგან თავდაცვის აუცილებლობას/ ხედავს, ეს იმ დრმა რეალურ-ისტორიული ნათელგვრვის შედეგად მიღებული დებულებებავა, რომელიც აფხ. სტალინიმ არა ერთხელ გამოთქვა „Перекрыть“ - ის სახელი /წერილი ბოლშევიკებს, საუბრის დროს ჩვენთან/ და რომელიც იმაში მდგომარეობს, რომ საგარეო ხასიათის ფაქტების გამოვიგნა სამინიო ფაქტებისაგან, საგარეო ფაქტების მოწვევება ქვეყნის შინაგანი განვითარებისაგან ისტორიამი შეუძლებელია და უსართებულო, რომ სამოვალეობის ისტორია არაა მხოლოდ სამინიო ფაქტების ურთიერთმოქმედების შედეგი, ისევე, როგორც ეს ისტორია არც საგარეო ხასიათის მოვლენათა შედეგად მხოლოდ, რომ საგარეო ხასიათის მოვლენები ისევე ანგარიშგასაწვევი გარემოებაა, როგორც სამინიო ხასიათის მოვლენები, თუმეც საბოლოოდ განსამღერელი ძირითადი სამინიო ხასიათის მოვლენები. აფხ. სტალინის ეს დებულება ვასალებს ვეაძლევის საქართველოს ისტორიის ერთი უთოლესი საკითხის პართებულად გასაგებად. ეს ვახლავთ საკითხი იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა გავივით, ანუ, რას ნიშნავს ფაქტე საქართველოს პოლიტიკური დამოლისა XIII-XV საუკუნეში. მართლაცა, ეს იყო ასეთივე მოვლენა, როგორიც იყო დამლა კიევის რუსეთისა, ე. ი. იყო ეს ფაქტი იმის მაჩყენებელი, რომ საქართველო განვითარების შედეგად, სოციალურმ წარმატების შედეგად დაიშალა? მაშინ გამოვიდოდა, რომ კიევის რუსეთი უფრო დაწინაურებული ქვეყანა იყო, ვიდრე მეთორმეტე საუკუნის საქართველო, რომ მეთორმეტე-მეთოთხმეტე საუკუნე ჩვენში იყო აღრეული ფეოდალიზმის ხანა...

შესანიშნავია: დავითი ისტორიკოსი მოც-
ქულებრივ საქმელ უთვლის თავის ხელმ-
წიფეს /დავით უცხო ქვეყნების დაპყრობას
შზად იყოთ რათამა ყოველი ქვეყანა შე-
ასაკუთრა ქრისტესაო /ნახე გქვსც/ და ამ-
იგომაჲ მუორე პავლე იქნაო... თამარის ის-
ტორიკოსი აჲ ასეთ რამეს მომხვეჭლობდ
უთვლის მეფეს, (აჲ ის დავითს მკულისხმობს)
და აქებს იმ სამართლიან მეფეს, რომელიც
არ იპყრობს /„შეასაკუთრებს ქრისტეს“/
არამელ დადგენს დაკეპულსა და დაგლობი-
კებულ სახლს /აჲ რომ იგივე „წარმართები“
და არა მანინდამაინე ქრისტიანები იგუ-
ლისხმებიან, ჩანს ჩამოთვლიდან: სახლი მარ-
ვანმეთი, დარუბანდეთი, კარუქალბაქე-
ლთა.../ და სოლომონიციო ბჭედა მის შორი
მაისა... ორი სრულიად საწინააღმდეგო
ერთი მეორის შეხედულება, ორი სრულიად
საწინააღმდეგო ერთი მეორისაგან იდე-
ოლოგია ორი ვითარების შესაბამისა...

ორბელები სპარსელებს იწვევენ დემნას
აჯანყების დროს გიორგის წინააღმდეგ
/რეაქცია/.

ორბელების საქციელი მონღოლთა მოს-
ვლისას /გადასვლა, მიყოლა, განდილება/
სადუნა...
გივი ამილახორი თურქებით...
თეიმურაზ-ერეკლე ყიზილბაშებით...
გიორგი ბრწყინვალე მონღოლებით...
ოსები შეყამეგე საკუნეში და ქართველი
აზნაურობა.

შანშე ერისთავი, მისი ძმისწული შურაბი
და ერეკლე, ქსნის ერისთავის შვილები.
ლეკები და ერეკლე.
აბდულაზიზი. ყიზილბაშები და ერეკლე.
ალექსანდრე ბაქარის ძე, ალექსანდრე
ამილახვრის ძე, ლეკები და ერეკლე.
გარეშე ძალის გამოყენება კლასობრივ
ბრძოლისას:

უცხო ჯარების დაქირაება /მაგრაგ
მეოთხე/
უცხო ჯარის მოყვანა, შემოყოლა
/ლიპარიც/
/სააკაძე/

უცხოს მხარეზე დაღვომა /დიდი აზნაუ-
რები, კახელი გლეხების გალეკება, სოფლე-
ლი ერა/
უცხო ბაგონობის გამოყენება /მონღოლ-
ები, როსტომ ხანი, თეიმურაზი/, პროვოცირება,
მისი პირობების უზრუნველყოფა - სახელ-
მძღვანელო იდეა.

პრაქტიკა „перекреть“ ისტორიულ სინამ-
დელოებაში. შესაძლებელია არსად სხვაგან ეს
პრაქტიკა ასე ხშირად არ მოეხმაროსთ /სა-
კუთარი ეროვნულის მღვარის დამლაშდე/,
როგორც საქართველოში. ქართველის თვა-
ლში, ასეთ პირობებში ეროვნული განთვი-
სებულობა ჩინურ კედლებს არასოდეს ამო-

ყარებია, თუმცა ქართული პრაქტიკა - მი-
რითადად, რა თქმა უნდა, - ქართული ერო-
ვნული პრინციპებიდან /რა თქმა უნდა ფეო-
დალურად გაგებული/, ქართველობიდან გა-
მოდიოდა. ასეთ პირობებში შემუშავდა ის
განსაკუთრებული ელასტიკური პოლიტიკა,
რომელსაც ასე ბრწყინვალედ მოხიმარდნენ
ქართველი პოლიტიკური მოღვაწენი და რაც
რუს პოლიტიკოსებს „Дьявольских дел мас-
тер“-ობად ეჩვენებოდათ /ს. ლეონიძის დახა-
სიათება/. ალექსანდრე კახთა მეფე, გიორგი
სააკაძე, ერეკლე, გივი ამილახორი, სოლო-
მონ ლიონიძე მარგონი არ იყვნენ /ალბათ
გიორგი ბრწყინვალეც ამათი რიგისა იყო/
ყველა ესენი თანაბრად მარჯვეთ ხმარობდ-
ნენ „перекреть“ პრინციპს ქართველობის
დაცვის მიზნით...

შინალო, მეორე წიგნიში
სენტენციის: На этом происшествии с
Симоном следует поучиться тому как быв-
ает опасно вмешивать чужеземцев в свои
дела помощи себе или защиты; тут ясно
видно, что нет вещи более сомнительной
или гадательной. чем доверие к ним и
обещания их. и что они дерзко пойдут на
любое злодеяние, лишь бы присвоить себе
чужие владения“.

„Перекреть“
ჩვენს ისტორიაში ცნობები იმის შესახებ,
რომ მეფე თუ ფეოდალები საკრთიერთო
ბრძოლისას უცხო ძალებს მოპირთავდნენ,
არა მცირედი მოიპოვება /ლუონტიანე შე-
მდეგ/. პრინციპული დავის საგანიც, როგორც
ჩანს, არა ერთხელ გამხდარა ის. უცხო ძა-
ლის გამოყენების რამოდენიმე ფორმაა ჩვე-
ნი ცნობილი... ერეკლეს გრაქტაგის /მოწვე-
ული ძალის აღატყუა/ პრინციპი მასზე არა
ნაკლებ მქონია გათვალისწინებული დავით
აღმაშენებელს, როგორც ამახ სრულიად
საბუთიანად მოწმობს მისი ისტორიკოსი...
დავითმა შესწავლა ყივჩაყები, გაითე-
ვალისწინა შესაძლებლობანი, სარგებელი,
რომელიც უნდა მოეყოლოდა ქვეყნისათვის
მათ მოწვევას და „Чтобы перекреть вну-
треннюю слабость в борьбе с внешними
и внутренними врагами“, გადაწყვიტა მათი
გამოყვანა, მაგრამ ისე მოაწესრიგა მათი
საქმე, რომ ისინი უშეშარნი იყვნენ საქა-
რთველს განვითარებისათვის და მხოლოდ
მის გაძლიერებას /შიგნით თუ გარეშ/ ემსა-
ხურებოდნენ. ამ პრინციპზე ღვას ისტო-
რიკოსი: ქვეყნის /საქართველოს/ თავისუ-
ფლების დაცვა, მისი სახელმწიფოებრივი
გაძლიერება /გაერთიანება, განვითარება/.
ამ პრინციპზე იდგა ერეკლე, ამ პრინციპზე
იდგა სააკაძე /მანინდამაინე ამახ მკუ-
ლისხმობენ თბილელი, არჩილი/. მაგრამ
იყვნენ მრავალნი, რომელთაც ამ პრინციპისა

არა ეცხით რა: ოსმალების მოპატივევ შთავრები /დადიანები, გურიელები, ათაბაგები/, თაყალები /ამბლახორი, ქსნის ერისთავი, აბაშიძენი, რაჭის ერისთავი/...

ფეოდალური სახელმწიფო.

მგერს მორიგდება თითო შთავარი /როცა მგერო უძღურებ/.

მგერის მხარეზე გადადის შთავარი /როცა ენგერი ჯერ კიდევ იბრძვის/.

მგერს შემოუძღვის ესა თუ ის შთავარი /და თავისიანებს ებრძვის/.

„გვაროვნული წყობილება“ და „უცხო“.

უცხო მოსყავთ, როცა გვარი დაშლის გენდენიას იჩენს. ყველაზე შაფრი ბრძოლებში „Чужбы перекрывает“ აქაა სწორედ... შოლა და შარამაბალა დღუშაური. ასევე იშენენ დადიან-დადუმქელიანები, ყაზბეგები, ჯაფარიძენა...

წმინდა გვაროვნული წყობისას ასეთი საკითხი „Перекрыт“ არ არსებობს... ის ჩნდება გვაროვნული წყობის რღვევის პროპორციულად. გვაროვნული წყობის ერთეულები ერთი მეორეში არც აიხვეიან...

მას შემდეგ, რაც გვიარის მოღიანობა ირღვევა, მას შემდეგ რაც კლასები ჩნდებიან ამ ნაბადადეო /კლასობრივ/ საზოგადოებაში /წარმოშობით ის ბუნებრივია, ათასი ძაფით გადახლართული გრადიითი, სარწმუნოებით.../ ადვილად ჩნდება გენდენია უცხოს მოხმარებისა ამა თუ იმ პირის თუ ჯგუფის მიერ. უცხოც ეხლად ისეთი აღარა ჩანს, როგორც ეს იყო ძველად /გვაროვნული წყობისას/ /განსაკუთრებით, თუ სარწმუნობრივი ერთობაც არის, როგორც ეს იყო, ვითქვამთ, დასავლეთში/. თანდათან ხდება უცხოს გამსნაურება კლასობრივი.

შენიშვნები

1. კანლად ჩარკიანი - საქართველოს კმ კმ პირველი მდივანი 1938-1952 წლებში.
2. მიხეილ წინამძღვრისძვილი - მეცნიერული თერაპიასა და კარდიოლოგიის ერთ-ერთი ფუძემდებელი საქართველოში. საქ. სსრ. მეცნ. დამსახურებული მოღვაწე /1943 წ./, საქ. სსრ მეც. აკად. აკადემიკოსი /1946 წ./.
3. ლეონ ორბელი - პავლოვის მოწაფე რევოლუციური ფიზიოლოგიის ერთ-ერთი ფუძემდებელი. სსრკ. მეცნ. აკადემიის აკადემიკოსი.
4. სიბეა ორბელი - აღმოსავლეთმცოდნე ნ. შარის უახლოესი თანამშრომელი. სსრკ. მეცნ. აკადემიის აკადემიკოსი /1936 წ./, სომხეთის მეცნ. აკადემიის აკადემიკოსი და პირველი პრეზიდენტი /1943-1947 წწ./
5. ფ. პრონში და ლემან პაუკა - უცხოელი ორიენტალისტები, მათი მოღვაწეობა ქართველოლოგიის ინტერესებს უკავშირდებოდა. 1936 წელს ისანი მოსწავეს თბილისის სახ. უნივერსიტეტში ლექციების წახაკითხა.

6. ბორის გურაევი - რუსი აღმოსავლეთმცოდნე, ისტორიკოსი და ფილოლოგი. იგი იყო შეროსტიკოსა და ეთიოპისტიკის რუსული სკოლის ფუძემდებელი. სსრკ. მეცნ. აკადემიის აკადემიკოსი.

7. ვახლ სტრუვე - ისტორიკოსი-აღმოსავლეთმცოდნე, საბჭოთა აღმოსავლეთმცოდნეობის რუსული სკოლის ერთ-ერთი ფუძემდებელი. სსრკ. მეცნ. აკადემიის აკადემიკოსი. (1935 წ.)

8. კონსტანტინე გამახურდია - გამომჩენელი ქართული მწერალი, საქართველოს სსრ. მეცნ. აკად. აკადემიკოსი /1944 წ./.

9. გიორგი თვალჭვრიდე - გამომჩენელი გეოლოგი. საქ. მეცნ. აკად. წევრ-კორესპოდენტი /1967 წ./.

10. ალექსანდრე ჩანელიძე - გამოჩენილი გეოლოგი. საქ. სსრ მეცნ. აკად. აკადემიკოსი /1941 წ./.

11. ვარლამ სამონიშვილი - ქართული ხალხური სიმღერის ოხტაგა. საქ. სსრ. ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე თვითმოქმედი გუნდის ჩამოყალიბების ინიციატორი აქარასა და ვურიაში. 12. კირილე პაკორია - ქართველი მომღერალი. ლექსბარი. საქ. სსრ. ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე /1940 წ./. ხელმძღვანელობდა დას. საქართველოს ვიზოგრაფიულ გუნდს, რომელიც წარმატებით გამოიყვანა 1937 წელს მოსკოვში ქართული ხელოვნების დეკლამაც. იგი საქართველოს სიმღერისა და ეკვანის ანსამბლს ერთი დირიჟორი იყო.

13. შალვა შარაშიძე /ფსევდონიმი თავუჩია/ - სამოგალო მოღვაწე, მწერალი, პედაგოგი, მთარგმნელი, ბოლშევიკურ პარტიის პეტეიტი წევრი.

14. კონსტანტინე სომერიკი - რევოლუციური მოძრაობის მონაწილე საქართველოში. 1902-1903 წლებში მონაწილეობდა გურაის გლეხთა აჯანყებაში, თანამშრომლობდა ბოლშევიკურ გამყოფში.

15. ეტიო კრიშტე რიხარდ - ინგლისის პოლიტიკური სახელმწიფო მოღვაწე. ლეიბორისტული პარტიის ერთ-ერთი დიდერი.

16. ჯეიმს ფრანსის ბირნხი - აშშ სახელმწიფო მოღვაწე, დემოკრატიული პარტიის წევრი. 1930-1940 წწ. სენატორი. 1945-1947 წწ. სახელმწიფო მდივანი.

17. ერნესტ ბუენი - ინგლისის პოლიტიკური მოღვაწე; ლეიბორისტული პარტიისა და გრედუსირების ერთ-ერთი შემხარჯვენი ლიდერი /1945-1951 წლებში ლეიბორისტული მოთავეობის საგარეო საქმეთა მინისტრი.

18. ბაგრამიანი ივანე - საბჭოთა კავშირის მარშალი, საბჭოთა კავშირის გმირი.

19. ლესელიძე კონსტანტინე - საბჭოთა კავშირის გმირი, გენერალი /1943 წ./.

20. პორფილე ჩანჩაძე - საბჭოთა მხედართუფროსი, გენერალ-პოლკოვნიკი /1945 წ./, საბჭოთა კავშირის გმირი /1945 წ./.